

306

Marodon University

KLIC TRIGLAVA

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.1.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urednik: Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.4.0

Argentina: 300.- (700.-)

Avstralija: 1.10.0 (£A 3)

Avstrija: 40.-

Finska: 10.-

Francija: 12.-

Italija: 2000.-

Kanada: 3.50 (\$ 7.00)

Nemčija: 13.-

Švedska: 15.-

U.S.A.: 3.50 (\$ 7.00)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Skandinavija: Jože Rozman, Hämeentie 156 a 5, Helsinki, Finska

LONDON, 14. NOVEMBRA 1964.

LETO XVII. ŠTEV. 306.

VSAK PO SVOJE

Lepih in grdih primerov, kako narodi izbirajo vlado in zamenjujejo voditelje, je bilo te dni na pretek. V Ameriki so pridržali predsednika republike, v Angliji so zamenjali predsednika vlade. V Sudanu so predsedniku pristigili peroti, v Boliviji so ga pognali po svetu. V Sovjetski zvezi pa so za zaprtimi vrati odstavili voditelja partije in predsednika vlade, pa ga zdaj z molkom skušajo pokopati v pozabo. Vsak po svoje tej reči streže.

V Angliji in Ameriki štejejo glasove odraslih državljanov in zadeva se izvrši v miru in redu. Home ne bo zaprt in Goldwaterju ne bo treba bežati čez mejo da si sta bila poražena. Še naprej se bosta mogla politično udeleževati, brez nadlegovanja oblasti, čeprav morda z manjšim uspehom zaradi lastnih zastarelih nazorov. Ljudje, ki so zanju volili, konservativci in republikanci, ostanejo upoštevani in spoštovani člani družbe. Poražene stranke se ne bodo skrile v podzemlje. Delovale bodo javno in glasno v opoziciji, ker imajo važno nalogo, da nadzorujejo vladajočo stranko. Čez nekaj let, preje ali sleje, bodo pa spet prevzele oblast in bo sedanja vladajoča stranka v opoziciji.

To je kajpak znana stvar in prav nič posebnega. Pa vendar je vredno, da zapišemo, ker se tako ostro odraža od načina, ki so ga spet ubrali v veliki in slavni Zvezi sovjetskih socialističnih republik, materi socialističnega sveta. Tam so na skrivaj nekaj skuhati v zaprtem krogu in je znano le to, da je Hruščev odletel in je v nemilosti. O njem samem ni ne duha ne sluha. Po ovinkih mu očitajo kar mračne grehe. Toda sovjetskega ljudstva nihče ni nič vprašal in pri veliki spremembi na vladi ni imelo niti besede. Tudi pojasnili mu niso, kaj sprememba po meni in zakaj je prišlo do nje. To se dogaja v prvi socialistični državi na svetu, ki gradi komunizem. Tako meni nič, tebi nič, zakulisno in neodgovorno menjajo voditelje v velesili, ki s svojim atomskim orožjem lahko uniči svet. Ni čudno, da so spreleteli mravljinci ne samo ljudi na zapadu, ampak tudi v socialističnih deželah.

HRUŠČEV IN TITO

Tudi v Jugoslaviji jih je zaskrbelo in jih zelo skrbi, ne le zaradi nevarnosti za mir ampak tudi zaradi tega, ker utegnejo Moskvčani na jugoslovanski račun zakrpati svoje odnošaje s Pekingom.

V nekem smislu je bil Hruščev Titov učenec. Naučil se je od njega, kako je z omejeno sprostitevjo mogoče komunizem napraviti spet nekaj bolj prebavljiv za domovino in za svet, ne da bi zaradi tega trpela oblast Partije. Po drugi strani je bil pa Hruščev Titov pokrovitelj: on ga je vsaj delno vpeljal nazaj v komunistično občestvo. Zadnji izraz tega primikanja je bil sporazum o sodelovanju s Svetom za vzajemno gospodarsko pomoč (Comecon).

Medtem ko je bil Hruščev predober učenec in je verjetno prav zaradi tega zašel v težave pri svojih bolj pravovernih tovariših, se je Tito tudi znašel v neprijetnem položaju, ker je preveč zaupal v stalnost hruščevizma. Ne vemo sicer še, kakšni liniji bosta sledila Brežnev in Kosygin, gotovo pa je, da je Ču-en-lajev obisk v Moskvi kaj slab znak za nadaljnje prijateljske odnose med Sovjetsko zvezo in SFR Jugoslavijo. Ni nemogoče, da Kitajci ne bodo imeli ničesar proti nadaljevanju linije Hruščeva brez Hruščeva, a da bodo zahtevali, da je treba zlomiti palico še nad drugim devicianistom Titom.

Kdaj se bodo jugoslovanski komunisti naveličali igrati tombolo s Kremljem, Pekingom itd., kjer ni nikoli mogoče vedeti, kaj se bo zgodilo jutri, in kaj utegnejo pismouki spet razbrati iz "klasikov"? Kdaj se bodo naveličali izpostavljati se večni nevarnosti, da kdo od vsemogočnih tovarišev iz osebnega maščevanja začne gonjo proti njim in jih spet zrine med dva stola. Ali ne bi bilo bolj pametno, če bi se končno odločili opustiti komunistične predsodke in se vključiti v Evropo, kjer je kljub vsem napakam in nestalnostim razvoj precej bolj predvideven?

V svoji komunistični ihti - češ vsi komunisti moramo nastopati skupaj proti kapitalističnemu svetu - Je Tito skušal Hruščevu dopovedati, da se mora pomiriti s Kitajci, dasi se je moral bati, da se bo to zgodilo verjetno na račun same Jugoslavije. Očitno so interesi "komunizma" (karkoli že danes ta beseda sploh še pomeni) daleč pred interesi države in jugoslovanskih narodov.

Ko bi le padec Hruščeva izučil jugoslovanske oblastnike, kako nezanesljiva je totalitaristična oblast! Pri tem pa naj bi se še zamislili v domače razmere. Ker tudi Tito ne bo večno živel, je še zmeraj odprto vprašanje, kako naj bi mu v miru in redu izbrali naslednika, a o tem javno ne govore. Na ves glas pa razpravljajo in si brezuspešno belijo glavo, kako bi svojo oblast približali ljudstvu, kako bi pritegnili sveže sile in kako bi razširili poglede. Prizadevajo si, da bi omilili okostenelost oblasti, kjer veliki in mali voditelji trdo sede na stolčkih zaradi partijskih legitimacij ali partizanskih medalj, ne pa zaradi sposobnosti. Izmyslili so si "rotacijo" in "omejitev reizbornosti", postavljajo kadrovske in volilne komisije, v bistvu pa se ne ganejo z mesta, ampak se vedno bolj zapletajo v lastne štrene birokracije in miselne otrdelosti.

Če bi se ozrli po svetu, bi videli, da je rešitev pravzaprav zelo enostavna. Vse kar država potrebuje je svoboda in demokracija, pa bo rotacija ljudi na oblasti avtomatična in ljudje bodo sami odločili, koga bodo ponovno izvolili in ko mu ne bodo podaljšali mandata, ne da bi se sestajale zlovešče kadrovske komisije. Seveda svoboda in demokracija ni le v besedah, ampak je predvsem potrebno pravo razpoloženje in pravi duh strpnosti. Tudi na zapadu ni vselej vse v naj lepšem redu. Navsezadnje, kot je rekel Churchill, je demokracija prekleto slab način vladanja, a je vendar najboljši, kar so jih doslej iznašli.

UREDNIŠTVO

'Kaj bo z nami v petih letih?'

Od domovinskega sodelavca

Tekom časa se mi je nabralo spet nekaj novic od doma, ki bi jih mogel dopolniti z nekaterimi opisi položaja, ter jih v jedrnatem jeziku nekako takole podati:

Doma raste novi rod in še nekaj let, pa bo tudi prevzel oblast iz rok hostne aristokracije. To je mladina brez ideološke opredelitve. Ona je za dobro korito, za avto, pa televizijo in letovišča, sploh za malo dela in veliko uživanja. Velika večina mladega pa tudi starega sveta Tita ne sovraži. Smatrajo ga sicer za korumpiranega, ki dobro živi in hoče dobro živeti, ki pa tega tudi drugim ne brani. V Sloveniji se boje njegove smrti in Kardelja. Edini up je še, da se bodo Srbi po kakem starem receptu pravočasno Kardelja znebili. Za Rankovića trdijo, da je mnogo boljši. Pripovedujejo, da je hotel Tito pustiti Jovanko in si dobiti neko mlajšo, vendar pa da se je temu partija na čelu s Tempom uprla. A vendar vztrajno zatrjujejo, da odstavitev Milana Žežlja kot komandanta garde ni bila brez osnove.

Kar zadeva vero, pravijo, da so cerkve v mestih še vedno polne, na deželi so pa prazne. "Naše verno kmečko ljudstvo" se ni preveč izkazalo. Na kmetijah so v glavnem le stari ljudje in otroci, dočim je mladina odšla v tovarne, od koder se nobeden več ne vrne za plug in motiko. Tako kmetije propadajo in pomanjkanje živil raste, ker združni (socialistični) sektor še vedno sila slabo gospodari. Ljudje se zadolžujejo v milijone, vse je na dolgoletni kredit. To je način, ki še vedno vzdržuje finančno cirkulacijo. Strokovnjaki se pa boje, kaj bo že čez pet let. Dvostanovanjska hiša v mestu stane 20 milijonov - vinograd 2 hektarja pa 60.000 din. Zemlja ni vredna nič, ker je nima kdo obdelovati. Zastonj nočejo zemlje v obdelavo, ker bi v glavnem samo davke plačevali.

Mesta hitro rastejo. Ljubljana se je izredno razvila in stolpnic je obilo. Tudi s cestami se lahko ponašajo. Ljudje niso slabo oblečeni. "Fičkotov" je polno in polno tudi prometnih nesreč. Varčujejo pa ljudje pri hrani. Veliko jedo sočivja in sadja. Meso je silno drago. Ponekod si ga privoščijo samo enkrat na teden. Pred desetimi leti je bil Zagreb najčistejše mesto v Jugoslaviji; danes Ljubljana daleč prednjači pred vsemi v urejenosti in v čistoči.

Odnos do Srbov in Hrvatov: Slovenci so za Jugoslavijo, vendar pa hočejo več samostojnosti. Do Srbov so se odnosi precej ohladili, Hrvatov pa ne cenijo preveč. Beogradu pravijo na splošno Bizanc in Srbom Bizantinci. Ko vprašaš železničarja, zakaj so vozovi prvega in drugega razreda tako umazani, boč dobil tipičen odgovor: Ravno sedaj so prišli iz Bizanca...

Nekvalificirane delavce je v Sloveniji vedno teže najti. Vsa težaška dela pri stavbah, na cestah in slično opravlja 'braća' z juga, največ Bosanci in Makedonci. In ti tudi potem gledajo, če se morejo priženiti na kako slovensko kmetijo, da jim tako ni treba več nazaj. Ljudje pa, ki poslovno hodijo v satelitske države, zlasti na Poljsko, Romunijo in Bolgarijo, trdijo, da je Jugoslavija Amerika napram tem državam.

Po trgovinah lahko dobite vse, toda cene industrijskim izdelkom so iste ali večje kot v tujini. Kar kdo zasluži, običajno takoj zapravi, saj ne ve kaj bo jutri.

Ljudje, ki niso partijci, a dobe kako boljšo službo, si več ne upajo v cerkev. Toda konec je javnega nagajanja in sramotenja duhovščine.

Nihče ne misli na kakršnokoli politično spremembo. Po Titovi smrti se boje samo slabšega. Toda nihče se ne bo več tepel za Tita - niti ne proti njemu. Kar zadeva afero okoli ukinitve 'Perspektiv', jo v tujini daleč precenjujejo. Saj se vendar take zadeve večkrat dogajajo doma, le o nekaterih se malo sliši. Mladina živi v ideološki praznini. V komunizmu ne najde ničesar. Parole so oguljene in tudi zlagane. In tudi mnogi komunisti niso več zadovoljni s "pridobitvami osvobodilne borbe". Zlasti ne taki, ki pridejo kdaj na zapad. Vakuum v duši mladi - ne in pa prostituiranje intelektualcev za vsakdanji kruhek sta Ahilova peta komunističnega režima. Tu je ta smrtno ranljiv. In le na teh točkah bi morala in mogla emigracija kaj pametnega storiti. Vprašanje je le, če je emigracija za kaj takega še sposobna. Toda ni dvoma, da bi se mladih rodov doma kaj prijel, če bi bila kritika podana stvarno in strokovno, dočim ni govora, da bi uspela kaka propaganda. Samo zbiranje in objavljanje negativnih vesti iz jugoslovanskega ča sopisja nima nobenega vpliva niti zunaj niti doma: Tujec, ki gre tja, dobi drugo sliko, doma so pa tudi pri vsem nasprotovanju režima toliko ponosni, da jih boli, če se prikazujejo samo slabe strani, pozitivnih se pa niti ne omenja. V tem pogledu bi torej moral biti emigrantski tisk sila skrben, če misli kaj vplivati na ljudi doma - pa naj bo na obiskovalce ali preko obmejnih kanalov. Ko je nek znanec bral v nekem listu, da v Sloveniji naseljujejo cele vasi s Srbi, je grobo zaklel in zalučal časopis v kot, ker je to navadna laž. Sistematičnega naseljevanja prav gotovo ni nikjer. A kot sem že pisal, so primeri priženitve na kmetije. Je pa ob tem tudi res, da je tega ženitbenega mešanja - in ločitev - dovolj prav po vsej državi, zlasti še, ker so verski pogledi vedno bolj sproščeni.

Po Ljubljani se šeta veliko zamorcev, ki študirajo na slovenskih visokih šolah. Ker so običajno bistri za jezike, kar dobro tolčejo slovenski in so spočetka imeli precej uspeha pri ljubljanskih Urškah. Zdaj pa ta reč opada. So pa elegantno oblečeni in imajo dovolj denarja, kar je tudi eden od vzrokov, da jih slovenska študentarija nima rada. Razlika med štipendijami je namreč prevelika. Menda pa obstoja pogodba med jugoslovansko in afriškimi vladami, da otroke iz jugoslovansko-zamorskih odnosov izročijo državam, kamor oče pripada. Da pa do tega ne bi prišlo, imajo zdravniki tajno direktivo, da odpravijo vsak zamorski plod pravočasno.

Na splošno so ljudje žalovali za Kennedyjem, molili za Johnsonovo zmago in se bali "fašista" Goldwatra. Vse je seveda povezano s pomočjo Jugoslaviji. Kar pa tudi pove, da bi bilo mogoče vplivati na Jugoslavijo, če bi bila pomoč dana pod pravimi pogoji. Strah pred ukinitvijo te pomoči je namreč tako velik od vrha do tal, da ni nobenega dvoma, da bi si lahko kdo privoščil tak špas, da bi jo iz kakršnihkoli vzrokov mogel ali smel odkloniti. To tem bolj, odkar je tako nepričakovano zgrmel Hruščev.

Politično doma emigracija ničesar ne pomeni. Celo pri starih ljudeh ne več odnosno vedno manj. Nazadnje stoje pred vprašanjem: kaj pa je emigracija do dneva današnjega naredila? Boljše življenje, mir in višji standard - to so cilji današnjega človeka v domovini. A ker sta gospodarstvo in tudi zunanja politika tako silno zavožena, in ker je od enega in drugega tudi gornji trojni cilj tako zelo odvisen, obstoja up, da bi mladi rodovi, ki prevzemajo oblast, vsaj prisluh nili kritikam, ki bi bile resne, aktualne in strokovne, pa četudi bi prihajale od emigracije. To se zdi verjetno edina možnost vplivanja na razvoj doma.

LABURISTI NA VLADI

Od gospodarskega sodelavca

Britanske volitve so se končale s patom. Laburisti so sicer na vladi, toda imajo parlamentarno večino samo petih mandatov in so v manjšini med volivci. Konservativci so se očitno obrabili v 13 letih vladavine, povrhu sta se žalostno končaka njihov poskus, privedi Britanijo v Evropo, in poskus, ustaviti inflacijo. Da sta jih pokopala prav ta dva poizkusa, človek lahko samo obžaluje.

Laburisti so verjetno dobili le relativno večino, ker so za okus britanske publike še vedno preveč doktrinarni. Dandanes je nacionalizacija kot sredstvo gospodarskega izboljšanja vse preveč dvomljiva. Vsekakor ne pomaga premagati težave, s katerimi se je zadnja leta borila konservativna vlada in s katerimi se bo sedaj morala spoprijeti laburistična.

Če se ne bo laburistom posrečilo preprečiti, da dohodki prehitvevajo produktivnost, bo funt končno zgrmel, kar pač nihče ne želi, že zato ne, ker ima toliko siromašnih držav naloženih svoje prihranke v funtih. Povečevanje uvoznih carin lahko pomaga na krajšo dobo, na daljšo pa lahko samo oslabi učinkovitost britanskega gospodarjenja, ki že tako ni posebno zavidna.

Kaj je temu vzrok, zakaj Britanija zaostaja v primerjavi z Nemčijo, Francijo, Italijo in Japonsko. Novemberska številka 'Encounterja' piše: "Kar zadeva uspešno četvorico, je ena okoliščina skupna. Bili so bodisi poraženi ali pa tako dolgo pod okupacijo, da so utrpeli škodo na moralnem in materialnem kapitalu." Tudi 'Times' 19. julija meni, da Britanija zaostaja, ker "ni bila uničena med vojno in zato ni doživela spodbude obnove, nove opreme in ponovnega prodora na svetovna tržišča." Seveda tega ni mogoče nadoknaditi, vsaj ne v isti obliki. Potrebna pa je obnova iniciative in poleta tako ali drugače.

Čudno je, da je položaj jugoslovanskega gospodarstva, dasi je doživela Jugoslavija vse preizkušnje vojne in bi bila po vojni prav tako pripravljena na polet kot sosednja Italija in Avstrija, neprimerno težavnejši kot britanski. Pri nas je položaj tak, ker je po vojni sprostitev energij preprečila Partija s svojimi predsodki. Toda medtem ko vse kaže, da se bo laburistična vlada otresla predsodkov levega krila in krepko podprla zasebno podjetnost že zato, da bo spravila v ravnotežje plačilno bilanco, si v Jugoslaviji izmišljajo vedno bolj zapletene sisteme. In to ob času, ko celo Kosygin pravi, da je treba ukiniti omejitve za privatno posest zemlje in živine.

ŽEBELJ NA GLAVO!

Na jugoslovanskih pomladanskih volitvah 1965, za katere se že pripravljajo, bodo zamenjali polovico skupščinskih poslancev. Zvezni odbor Socialistične zveze je ugotovil, da se je število poklicnih funkcionarjev političnih organizacij v treh letih do 1. januarja 1964 dvignilo od 2916 na 4716, ne računajoč pri tem funkcionarje v federaciji. Funkcije se kopičijo tako, da imajo predsedniki občinskih odborov Socialistične zveze povprečno po 7.2 funkcij, predsedniki obč. sindikalnih svetov po 8, poslanci po 7, predsedniki občinskih skupščin po 7, organ. sekretarji obč. komitejev ZK po 6.3, a sekretarji obč. komitejev po 6.1 funkcij.

VERA V NEMŠKO ZMAGO

Do rok mi je prišel "KLIC TRIGLAVA" XVII. št. 301, London 27.6.1964. V njem je med drugim zavidljivo aktualnim in zanimivim gradivom priobčena tudi nekakšna pripovedka - kaj drugega menda ni? - pod naslovom "Arhiv je rešen!", ki jo je zložil neki anonimni Bratko in v njej kar takole zapisal tudi sledeče:

"V njem (v listu "Sršen" - op. S. K.) smo razkrinkavali tiste Slovence, ki so šli v svojih odnosih do Nemcev predaleč. Tako je bil nekajkrat napaden tudi general Rupnik, katerega kolaboracijo najprej z Italijani in pozneje z Nemci je sicer vsak realen Slovenec smatral kot nujno zlo - nekdo je moral prevzeti upravo! - toda ki pa je šel zadnje čase predaleč in je verjel v nemško zmago ter temu primerno postopal (to Rupnikovo zaupanje v nemško zmago je pozneje potrdil tudi pok. Dimitrije Ljotić, ki si je štel v zaslugo, da je staremu generalu 'odprl oči'...)."

Doklej si je Bratko prizadeval pisati napeto revolversko pravljico, je izključno stvar bralcev "KLICA TRIGLAVA" - v koliko so jo pač vzeli resno. Pomisliti pa je moral, predno je v svojo pravljico vpletel poceni efekt anonimne in po vrhu že več kot preživele trditve o generalu Rupniku.

Minilo je že 18 let, odkar je general Leon Rupnik z mučeniško smrtjo, pred katero se ni anonimno skrival, potrdil zgodovinsko poslanstvo, za katerega ga je izbrala usoda - brez in celo proti njegovi volji. Pričakujem namreč, da anonimni Bratko vsaj ve, kdo ji je dal osnove (3.5.1941, ko je bil gen. Rupnik še v nemškem vojnem ujetnistvu) in kako je prišlo do njegove kolaboracije: saj velikodušno dopušča, da jo je "sicer vsak realen Slovenec smatral kot nujno zlo". Zato tudi ne dvomim, da se anonimni Bratko zaveda, kako je ta kolaboracija bila nujno zlo samo za generala Rupnika, da pa je v veliki meri tudi srbskim bratom in seveda predvsem slovenskemu narodu do konca (5.5.1945.), ko so prevzeli odgovornost drugi, samo koristila.

Danes menda nikdo več ne dvomi, da je OF z izrabljanjem okupacije sprožila zločinsko podjetje komunistične revolucije, katere učinek je bil preračunan na konec vojne. Vse oko liščine, ki jih je ustvarjala okupacija zunanjega sovražnika, so ji zato služile samo kot pretveza in sredstvo za taktiziranje, ki je bilo usmerjeno h končnemu cilju. To je zgodovinsko dejstvo, ki že ne dopušča nikakšnega dvoma in ni kakšne diskusije več!

V tem je torej bilo osredotočeno žarišče problema in na tem je temeljilo stališče, s katerega je bilo potreba ocenjevati zapoved tistega časa in prilagajati nastope.

Komunisti so zločinsko zlorabili narodovo naravno težnjo k osvoboditvi in njegov odpor proti okupaciji zunanjega sovražnika samo in izključno za svojo revolucijo in s tem zlomili enotno, resnično osvobodilno fronto vseh jugoslovanskih narodov, ki bi se lahko zbrala n. pr. okoli odredov generala Draže Mihajlovića - če bi kajpak bilo zadosti resnosti in če bi bila zavest samodiscipline in občutek enotnosti divergentnih političnih stremeljenj nacionalnih sil zadosti močna. Če bi ne bilo drugih močnih fizičnih činilcev, je moralo biti že s tem trenutkom vsakemu kolikor toliko realno mislečemu človeku jasno, da do osvoboditve Jugoslavije ne bo prišlo pred zlomom na svetovnih bojščih. Za to je najboljši dokaz prav ustoličenje komunistične tiranije v Jugoslaviji - navzlic kričavi, pa zato nič manj zlagani, ničevi epopeji o njeni "osvobodilni borbi". Če so torej nacionalne sile jugoslovanskih narodov ob pravem času spoznale komunistične nakane - in to so; sicer se OF-i ne bi uprle -, je temu spoznanju morala slediti kot logična posledica ena sama, vsa druga stremeljenja izključujoča odločitev: Uničiti komunizem na naši zemlji! In če to ne bi bilo mogoče, je bilo nujno, čim bolj oslabiti njegove tolpe, pa zbrati in ohraniti čim več in čim bolj močnih ter dobro oboroženih in opremljenih nacionalnih sil za končni, odločilni spopad ob koncu vojne, h kateremu je komunizem usmeril in v katerem je komunizem osredotočil edini cilj svojega medvojnega delovanja.

NEIZBEŽNA NUJNOST: JAČATI LEGALNE ENOTE

Prvemu sosledno je drugo zgodovinsko dejstvo, ki tudi ne dopušča nikakšnega dvoma in nikakšne diskusije več: Če ne prej, vsaj potem, ko so zapadni zavezniki pretrgali pomoč nacionalnim silam jugoslovanske resistance, je bilo jasno, da se proti komunističnim partizanskim tolpom ni bilo mogoče uspešno boriti z ilegalnimi vojaškimi enotami. Nasprotno! Med dvema

frontama - brez pomoči - bi bile neizbežno uničene! Do tega grenkega, pa zato ne manj imperativnega spoznanja je moral priti tudi prvoborec jugoslovanskega nacionalnega odpora general Draža Mihajlović po izdaji Zapada, ki je nagnala njegove oddelke vsaj v položaj tolerance, če ne že odprte kolaboracije z okupatorjem. (Primer: Četniški odredi vojvod Djurišića, Djujića, Jevdjevića itd.)

Logična posledica je torej bila edina preostala možnost, ki je v danih razmerah postala izključna, neizbežna nujnost: Čim bolj, z vsemi sredstvi, z združenimi napor, z disciplino čustev, pa pred vsem s strogo kontrolo nameravanih korakov vseh nacionalnih sil jačati legalne enote za čim uspešnejšo borbo proti komunistom še za časa vojne, pa predvsem za odločilni spopad ob koncu vojne.

S trenutkom, ko je general Rupnik brez in celo proti svoji volji prevzel nase nujno zlo kolaboracije - s čutom od govornosti do naroda, na katero so vsi poklicni politiki v skrbi za svojo več kot dvomljivo osebno bodočnost pozabili in se ji odrekli -, se je obeh prej navedenih zgodovinskih dejstev in tudi te edine preostale možnosti moral in se tudi dejansko je zavedal.

V Sloveniji je bila legalna nacionalna oborožena sila organizirana v Rupnikovem slovenskem domobranstvu. Ni bila torej samo Rupnikova pravica, nego neizbežna dolžnost, da to silo ne samo brani pred vsemi samomorilskimi poizkusi razkroja in nesmiselnega filtriranja orožja in opreme za otročjo romantiko ali kriminalna dejanja neznatne družine, ki se je prizadevala previdno skrivati v zaščiti domobranskih postojank ali v Ljubljani, ampak da jo čim bolj moralno in idejno jača ter opremi za izpolnjevanje naloge, ki je postajala tem bolj velika, čim hitreje se je bližal konec vojne.

ZAVEZNIŠKO IZDAJSTVO

Kako naj bi to dosegel? - Da bi z uradnega mesta v vladni palači delal nesmiselno propagando za zaveznike, ki so že pred njegovim nastopom izdali celo vojnega ministra uradne zavezniške vlade in prvoborca jugoslovanske resistance generala Dražo Mihajlovića? - Da bi se vključil v otročji "špijonažni" krožek, čigar "podatki" izven tega krožka, do tistih, ki naj bi jim "služili", nikdar niso prišli? - Da bi od okupatorja zahteval orožje za meddržavno dovoljeno vzdrževanje javnega reda pred zločinskimi partizanskimi tolpmi, pa to orožje predajal tistim ljudem, katerih edina "borba" je očitno bila samo "rekviriranje" krav v varni okolici Vrhnike in Logatca?

Če danes npr. celo kralj zavezniške države in sorodnik angleškega dvora, pa minister uradne zavezniške jugoslovanske vlade dr. Miha Krek, drugi popoln neuspeh in polom misije, za katero so bili v svobodnem svetu, skušajo opravičevati z izgovorom na pritisk Churchilla, ki naj bi jih prisilil do dejanj, ki v zgodovini ne bodo imela opravičila, kakšen je potem v primeri s tem greh generala Rupnika, ki je v okupirani domovini prevzel nase težo nujnega zla kolaboracije, da je za dosego ciljev, ki so samo koristili trpinčenemu narodu - moral verovati v nemško zmago? Trpinčeni narod namreč ni bil otročji krožek v pisarnah Teosa in v palači Bate v varni Ljubljani in druga temu slična družina! Trpinčeni narod je živel pod Gorjanci in Snežnikom, med dolenskim goricami in notranjskimi gozdovi! In da so ta narod lahko branili pred zločinskimi vpadi izdajalskih komunističnih tolp, so domobranci potrebovali orožje in opremo! Kdo naj bi jim to dal? Angleži, ki so že dolgo pred tem izdali Dražo Mihajlovića?

Bila je torej Rupnikova dolžnost - kakor bi bila dolžnost vsakogar, ki bi bil zadosti rodoljuba, da bi brez oziroma na osebno ugodje in mir prevzel nase to nujno zlo, da je veroval v nemško zmago. Ali pa ga ni bilo treba!

Stopnjo te vere v nemško zmago so kajpak v največji meri določali predvsem zunanji činilci, ki so bili odmaknjeni njegovi kontroli; največkrat neodgovorni zaplotniki z infantilnimi stremljenji, pa celo tudi denuncijanti, pred katerimi tudi general Rupnik ni bil izvzet.

INFANTILNA ILEGALA

Ti zaplotniki s svojimi "komandami" itd. v varnem zatočišču Ljubljane so se z občudovanja vredno vztrajnostjo trudili, da bi pri Nemcih vzbudili čim večjo nezaupljivost do domobranstva. Na vse čudovito iznajdljive načine so se prizadevali kar v vsej javnosti dokazovati (kajpak; to je pomenilo "junaštvo"), kako imajo razpredene svoje mreže, kako so v najtesnejših zvezah z zavezniki, kako so v službi zaveznikov, kako vse lepo po nitki teče, da bodo Nemcem ob najbolj primernem trenutku skočili v hrbet, kako je demobranstvo samo kanal, preko katerega oborožujejo in opremljajo svoje "odrede" itd. itd. itd. Kakor je bilo vse to otročje neresno in infantilno megalomansko, ni bilo zaradi tega za poglobitveno nalogo uspešne borbe proti komunizmu nič manj škodljivo in v nekem oziru celo zločinsko.

Ljudje brez najmanjšega čuta resnosti, ki so vsemu temu dajali vsaj pobudo, potuho, so spravili v sklad, da so starega generala istočasno bombardirali v peticijah, spomenicah, avdijencah itd., kjer so milo prosili ali med pro-

zornimi grožnjami kar enostavno zahtevali, da mora od okupatorja doseči to in ono (celo letala!), - kar vse je Rupnik zares vsaj poskušal opraviti na odgovornih mestih in zato veroval v nemško zmago -, pa za plačilo odobraval in podpiral gonjo, ki je Rupnika blatila, smešila, sramotila in obsojala... Po neumnosti ali zlonamerno so uspeli doseči, da je že kmalu potem, ko je Rupnik tepene ostanke vseh mogočih, več ali manj privatnih legij po tragičnih jezenskih dnevih 1943 rešil v svoje slovensko domobranstvo, nemški general Erwin Rösener od njega zahteval: "Hände weg von der Landeswehr!" (Roke proč od domobranstva!) Koliko vere v nemško zmago je Rupnika stalo, da je lahko prišel zopet vsaj v rahel stik s svojo vojsko, tako mogel posredovati za peticije, spomenice itd. - in si zaslužil napade, sramotenje, blatenje in obsodbe v "Sršenu" itd., kar so kajpak brali tudi domobranci in trpeči narod, za katerega je Rupnik vzel nase nujno zlo! - Ti ljudje zares ne samo da se niso ničesar naučili v Grčaricah in Turjaku, ampak so pritisnili pečat sramote na prirojeni slovenski čut za čast in poštenje..

Čim več je torej bilo infantilnih "komand" in takšnihle otroških "špijonaž", s katerimi so si nekateri prizadevali zaslužiti Karadjordjevo zvezdo, ki je bila za vsakega količkaj treznega in prisebnega človeka vsaj po Tito-Šubašičevem sporazumu, katerega je priznal tudi kralj, ne že več dvomljiva, ampak nemogoča otročarija, tem večja je v posledici morala biti Rupnikova vera v nemško zmago.

Enako posledico so prinašale za seboj iz fantazije zvite revolverске zgodbi, kot jo je napihnili anonimni Bratko z "rešenim arhivom", za katerega pa je pozabil povedati, če je kljub temu, da so te neresne otroške igrice salamsko resno morali plačati največkrat nedolžni - med njimi, kakor brez sramu priznava, Bratkovi lastni starši -, služil še komu drugemu kot Frančku Sajetu, ki so mu slični "arhivi" prišli ravno prav kot dobrodošlo gradivo za njegovo "zgodovino reakcionarne buržoazije".

MORILCI

Ta ista je nujno morala biti tudi posledica filtriranja orožja in opreme skozi domobranske kanale, pa prigovarjanja k dezertaciji in kajpak tudi "gora specijalk", ki jih je za domobranske potrebe tiskala Jugoslovanska tiskarna, pa so našle pot tudi k nam" (DOS-u), kakor pravi Bratko. Samo to je zopet pozabil pojasniti, če so to orožje in "gore specijalk" služile še v kakšni drugi "borbi" - bodisi z Nemci ali komunisti -, ali samo pri "rekviziciji" krav v okolici Vrhnike in Logatca, kar kazenski zakonik vseh civiliziranih narodov ocenjuje enostavno kot krajo ali rop...

Prav tako je kajpak Rupnik moral dokazovati svojo vero v nemško zmago po "usmrtitvah", o katerih tudi kar tako prostodušno govori anonimni Bratko, ki pa jih prav tako kot komunistične "usmrtitve" po običajnem in pozitivnem pravu vseh civiliziranih narodov ni mogoče oceniti drugače kot umor! Da, tako; kratko in suho: Umor! Ne samo njih izvršitelje, ampak tudi organizatorje in povzročitelje pa; Morilci!

V nemali meri je bila posledica takšnihle "junaških" podjetij tudi proslula domobranska prisega, ki so jo pozneje ravno tisti, ki so jo v največji meri vsaj povzročili, če ne neposredno uresničili, skušali naprtiti zopet generalu Rupniku! (O tem vprašanju bo potreba ob priložnosti še posebej govoriti.)

Še mnogo, mnogo takšnihle primerov bi lahko našteval iz tega začaranega kroga, ki so vijak Rupnikove vere v nemško zmago privijali vedno bolj, da so ga zato "Sršeni" in drugi podzemeljski pamfleti v varnih zatočiščih lahko ne samo smešili, ampak tudi blatili, sramotili in obsojali. Ali pa je moral stresti s sebe nujno zlo, iti po vzgledu drugih "zaslužnih" mož "trpet" v Meran, v "konfinacijo" v Salzburg in slično, tako omogočiti, da se nastani v vladni palači tujec, pa pustiti domobrance in edino resno protikomunistično borbo na cedilu!

NAROD JE RUPNIKA RAZUMEL

General Rupnik je resnost časa in njegovega problema ne samo v Ljubljanski pokrajini, ampak tudi v ostalih delih Slovenije in Jugoslavije, pa tudi v Evropi in v vsem velikem svetu preveč dobro razumel, da bi kaj takšnega storil! Ker je bil resničen rodoljub, kakor ga do njega slovenska mati še ni rodila, je vztrajal, vztrajal - navzlic vsemu - do konca, dokler ga kot črnca, ki naj bi svoj posel opravil, niso odslovili tisti, ki so poslej pred zgodovino in Bogom odgovorni za vse, kar se je zgodilo po njegovi odslovitvi.

General Rupnik je vedel za vse "komande", "odrede", pisarne DOS-a itd., vedel je za vsa njihova "junaška" početa, prebral je vse "Sršene" itd. s čemer so si nekateri prizadevali zaslužiti Karadjordjevo zvezdo. Kar nas je ime ločilo, biti v tistih letih v njegovi bližini, smo bili priče, kako ga je bolelo, ko je videl, s kakšnimi infantilnimi zadevami so otročje neodgovorni ljudje postavljali na igro ne samo usodo 15.000 domobrancev in resno borbo proti komunizmu, ampak v mnogih ozirih usodo slovenskega naroda sploh. Zato je vedno bolj verjel v nemško zmago in ga nismo nikdar videli, da bi z grenkobo v glasu ali na obrazu komentiral osebna smešenja, klevete in napade nanj. Ker je sam in edini odgovoren za vero v nemško zmago vedno nekako izvozil, da na njegove domobrance in narod v splošnem ni padla še večja nesreča, teh početij ni zasledoval; posebej, ker je povsod, kjer je prišel v neposredni stik z narodom in domobranci, doživel dokaze, da ga je ljudstvo razumelo!

Poleg drugega so ohranjene plošče z mogočnega protikomunističnega zborovanja dne 29.6.1944. na Kongresnem trgu v Ljubljani. Ker je vedel, kako bo ob tej priložnosti prezident prav posebej moral verovati v nemško zmago, je predgovornik v svoja izvajanja vpletel besede, da generalu Rupniku narod zaupa, ker "vemo, da je prav, ker je potrebno, vse, kar dela in govori". In 30.000 zborovalcev v srcu Slovenije je smisel teh besed razumelo. Potrdilo jih je z dolgim ploskanjem in gromkim odobravanjem. Navzlic temu, da je bilo takrat "razdeljenih 25.000 časopisov, letakov in lističev samo v Ljubljani", kakor poroča Bratko, je 30.000 zborovalcev potem ploskalo in gromko pritrđilo Rupniku, ko je v svojem govoru verjel v nemško zmago... Samo zlonamerneži infantilnih stremeljenj ga niso razumeli in so ga zato smešili in blatili...

Zato je general Rupnik tudi "temu primerno postopal", kakor pravilno pravi anonimni Bratko. Težko, silno težko bo namreč on ali kdorkoli drugi dokazal, da je le kdo po Rupnikovem nalogu ali vsaj v njegovem imenu "stikal" za "Sršenom" ali katerimkoli teh infantilnih podjetij, ki niso koristila nikomur, škodila pa ne samo nedolžnim posameznikom, ampak vsej naši protikomunistični borbi!

KOMU JE BILO TREBA ODPIRATI OČI

Tudi z "odpiranjem oči staremu generalu" si je anonimni Bratko naložil težko nalogo. Kako je general Rupnik razkrival svojo vero v nemško zmago na sestankih z gen. Damjanovičem, gen. Parcem, gen. Mušič - kim, vojvodo Djujičem, Ljotičem itd. itd. (razen z generalom brez vojske Andrejem-Prezljem, ki ga ni bilo blizu), je najlepše povedal sam, ko je celo v govoru preko ljubljanskega radia v noči dne 21.4.1945. lahko rekel sledeče:

"Do konca me boste imeli priložnost videti v borbi, skupaj s slovenskim narodom, bratskimi srbskimi do brovoljci in četniki ter vsemi, ki se nam bodo v tej borbi pridružili in nas podpirali..."

Če so ti možje po vsem, kar je bilo govorenega in tudi sklenjenega na sestankih s prezidentom, potem generala Rupnika "nasamarili" in se zares ponižali do infantilnih "komand", kjer naj bi "si šteli v zaslugu" neosnovane izjave, kajpak ni ne Rupnikova krivda, ne Rupnikova sramota. Potem bo pač Bratko moral stopiti iz zelo udobne anonimnosti in dokazati, da so ti možje bili značajne šleve... Jaz sem jih namreč spoznal kot nekaj povsem drugega!

Navzlic, oziroma prav zaradi svoje vere v nemško zmago, je gen. Rupnik še pred svojo smrtjo dokazal, da je pravilno razumel problem, ki je danes neovrgljivo zgodovinsko dejstvo. V že citiranem govoru preko ljubljanskega radia v noči 21.4.1945. je namreč tudi rekel:

"Rotim vas, da se spomnite napak preteklosti, ki so nas stale preveč žrtev, in po teh izkušnjah uravnajte svoje vedenje v bodočnosti! - Predvsem: Zbrišimo vse razlike v gledanjih! - Sedaj je treba samo se trezne pameti in neumornega dela za uresničitev slovenske skupnosti! - Kar zadeva mene, bi rad povdaril, da bom v vseh okoliščinah in v vsakem slučaju ostal z narodom in če bo usoda hotela, bom za ta narod v boju tudi rad padel."

Slovenija, in to Rupnikova Ljubljanska pokrajina, je bila že od jeseni 1944. leta zatočišče Jugoslavije - predvsem zaradi njegove vere v nemško zmago. Tu je hotel dati komunističnim tolпам odločilno bitko; in če bi "usoda hotela", bi tam "tudi rad padel". Kljub temu, da so ga 3.5.1945. odslovili ljudje, ki so 5.5.1945. kot vlada Narodnega odbora vzeli nase odgovornost za vse, kar se je po tem dnevu zgodilo, pred smrtjo ni anonimno pobegnil, ampak je svoje zgodovinsko poslanstvo zapečatil z mučeništvom.

Tisti pa, ki so vsa težka leta smešili, klevetali, obsojali in metali polena generalu Rupniku pod noge zaradi njegove vere v nemško zmago, so navzlic gobezdavosti vseh minulih let ob umiku prav Nemcem obesili na rep ne samo Rupnikove domobrance, ampak tudi vse svoje infantilne "komande", DOS-e, "Sršene" itd. itd. itd. ter s tem, da ob koncu vojne ni bilo v domovini niti ene vojaške enote, ki bi komunističnim tolпам po velikem grškem vzgledu vsaj skušala nuditi odpor in vzbuditi zanimanje sveta, dali komunistom v roke zadnji, najmočnejši adut!

In to je tretje zgodovinsko dejstvo, ki ne dopušča nikakšnega dvoma in nikakšne diskusije več!

DOPOLNILO IN POPRAVEK

Naš politični sodelavec dopolnjuje oktobersko poročilo, da je o Hlavačkovih dokumentih in Novotnyjevem darilu fotokopij Titu poročal vodilni češki tisk, od jugoslovanskih listov pa 'Politika'. Pač pa dr. Budisavljević ni umrl, a je bolan.

Z moje poti po Jugoslaviji

IV.

Izključno za KLIC TRIGLAVA

Hotel Palace stoji ob samem Ohridskem jezeru in ko smo pri zajtrku skozi okna opazovali jezersko gladino, se je naša jeza zaradi nesrečnega hotelskega sprejema prejšnji večer začela polagoma hladiti. Kmalu se je pojavil tudi ravnatelj, se oprostil zaradi težav, ki smo jih imeli, ter nas nato počastil s kozarcem pijače. Pri razgovoru nam je objasnil, da so stroški za vzdrževanje hotela, za osebje in za nakup živil tako visoki, da že zaradi same rentabilnosti enostavno ne more najeti dovolj uslužbencev, dokler se ne začne prava turistična sezona. In je res, da je Ohrid, medtem ko se turisti na Jadranu že kopljejo, še dosti premrz, zlasti jezero, ki pa se seveda v juliju in avgustu segreje in postane idealno turistično središče. Poleg tega se Ohrid, ki danes šteje kakih 14.000 oseb, ponaša tudi kot zgodovinsko in kulturno pomembno mesto. Že v ilirskih časih je tam stalo naselje in kasneje v rimski dobi je bila to pomembna postojanka na cesti Via Egnatia, ki je z Jadrana vodila preko Albanije v Solun in Bizanc. Ohridske cerkve, zlasti Sveta Sofija, so polne mojstrskih fresk in ikon iz starih časov. Visoko je razvita tudi narodna obrt in ohridski srebrni izdelki imajo precejšen sloves.

Ob jezeru se vije cesta, skoraj 35 km, do Sv. Nauma, zibeli cirilmetodijske kulture, odkoder jo je sv. Kliment s tiskom širil na sever.

Nedaleč od Ohridskega jezera leži Prespansko jezero, pravtako priljubljeno turistično središče. Sicer je res, da leži Makedonija daleč na jugu in da tujim turistom to ne more biti avtomatična izbira za počitnice. Toda treba je potrditi, da sta ti dve jezera morda edinstveni v Evropi, da pa jugoslovanske turistične oblasti verjetno še niso dojele izrednih možnosti, ki jih ima to okolje. Že samo dejstvo, da vzame spričo nezadovoljivega in majhnega letališča v Ohridu potovanje z Jadrana vsaj tri dni preko težko prehodnega ozemlja, dokazuje pomanjkanje domiselnosti. In tudi če se turist odloči za potovanje z Dakoto (DC3), na primer iz Dubrovnika v Ohrid, ne more biti nikoli gotov, če bo tja tudi prispel, saj je JAT znan zaradi odpovedi tistih poletov, ki bi bili nerentabilni.

Vendar pa ni potreba te pokrajine po dobrem letališču ne le za potniški ampak tudi za tovarni promet velika samo s turističnega vidika. Bitoljsko polje je eno od najplodnejših področij Makedonije; obilica povrtnine, ki jo goje tu, je bila tako velika, da je niso mogli uporabiti ali pa dovolj hitro prepeljati v druge dele države. Problem so rešili z izgradnjo tovarne za konserviranje hrane. Človeku prihaja na misel, da bi bilo mogoče ta problem rešiti učinkovitejše z letali, posebno z izgledom na izvoz v severnejše evropske države v ranem poletju.

Več poglavij iz moderne balkanske zgodovine zadeva Bitolj. Ko so se pričele balkanske vojne, je bilo to mesto večje od sedanje jugoslovanske prestolice in tamošnja vojna akademija je imela poseben sloves. Celo Kemal Atatürk je tam študiral. Toda mesto je hudo trpelo v obeh balkanskih in prvi svetovni vojni ter se je šele sedaj začelo ponovno razvijati; zdaj šteje nad 40.000 ljudi. Iz Bitolja nas vodi cesta na sever, na prilepsko polje, jedro jugoslovanske proizvodnje tobaka, nato pa preko gorskega sklopa Babune v Titov Veles. Tam pa končno do-

sežemo avtomobilsko cesto, katere izgradnja po drugi svetovni vojni iz Slovenije prav do Gevgelije, na skrajnem jugu države, je morda eden največjih dosežkov jugoslovanskega režima. Posebno za človeka iz Anglije, kjer smo začeli graditi avtoceste tudi šele pred kratkim, čeprav smo že desetletja imeli odlično cestno mrežo, je nedoumljivo, kako morejo oblasti zbrati na tisoče 'prostovoljcev' in jih poslati na izgradnjo cest ter na ta način prihraniti ogromne vsote denarja na delavskih mezdah, ki so vsaj v Angliji tako visoke. Res je sicer, da se dejstvo, da je bila delovna sila v veliki meri neizurjena, dostikrat kaže na napakah, ki se opazijo na cesti; vendar pa je izgotovitev te ceste s severa na jug uspeh, s katerim se more ponašati - in ne samo v Jugoslaviji - vsaj v evropskem merilu le totalitaren režim, ki odloča in zahteva, da so njegovi odloki izvršeni brez nasprotovanja če že ne brez negodovanja.

Po avtocesti je iz Titovega Velesa le kratka pot do Skopja, ki je pred nedavnim tako trpelo zaradi potresa. To mesto je po nesreči prejelo veliko pomoči iz tujine, materialne in finančne, pa tudi Jugoslovani sami so obilno prispevali s 'prostovoljnimi' odbitki od plač, kot nam je namignil domačin, ko smo sedeli v kavarni hotela Metropol. Posebno smo se zanimali, kako da je zgradba, v kateri smo bili, tako malo trpela ob potresu, medtem ko so mnoga poslopja streljaj od nas popolnoma porušena. In spet nam je obrazložil naš domačin-mentor, da jo je gradil neki arhitekt, ki se je pozneje znašel v težavah in je celo izgubil svojo mesto, ker so bili stroški za izgradnjo dokaj večji od proračuna, ter skoraj dvakrat tolikšni kot stroški za izgradnjo sedaj porušenega hotela na drugi strani reke Vardarja ob mostu. To verjetno ponazarja, da je prvi arhitekt uporabil več železo betona kot drugi, a očitvidno pravilno količino. Vendar pa ne bi bilo prav očitati le povojni Jugoslaviji njeno kvaliteto hišogradenj. Porušeno je bilo popolnoma namreč tudi železniško poslopje, zgrajeno pred vojno, in v nas je zapustilo žalosten vtis, ko smo stopili v vlak na poti preko Beograda, Zagreba in Ljubljane ter potem Avstrije in Nemčije domov v Anglijo.

ZAKLJUČNA MISEL IN - NASVET

Karkoli je že mogoče reči, pohvalno ali kritično, o jugoslovanskem turizmu, dve stvari sta, o katerih bi morale jugoslovanske turistične oblasti več misliti:

- ogromni potencial, ki ga ima Jugoslavija, in ki je komajda načet, ter
- integriteta, ki jim, na žalost, primanjkuje.

Nasvet pa, ki jim ga kot dobro razgledana turistka, ki je videla veliko sveta, morem dati, bi bil:

Tuji turizem je postal v Evropi zelo kompetitiven. Turist ne zahteva samo le poto pokrajine in dobro hrano, hoče tudi udobnost in dobro postrežbo. Za vse to pa je pripravljen plačati kar se le da malo. Danes posebno trpi Italija, ker so se njene cene dvignile tako visoko. Cene v Jugoslaviji morajo ostati vsaj 25% pod italijanskimi, sicer ne bodo ogromni izdatki za izgradnjo hotelov v Jugoslaviji nikdar povrnjeni, saj ni za turista iz severne Evrope Italija nič manj zanimiva kot Jugoslavija, in ima tudi veliko boljše prometne zveze. Tu bi morala Jugoslavija posnemati Španijo in držati cene na stalni višini. Poleg tega bi bilo potrebno proučiti koncept podržavljenih hotelskih podjetij in nuditi hotelom podporo v predsezonskih dobah, tako da bodo imeli tudi takrat potrebno število uslužbencev. Slaba postrežba je verjetno najhujši greh turizma. Morda je koncept ne odvisnih gostinskih in tudi transportnih podjetij v socialistični državi neizved-

ljiv, kajti če se ravnatelj podjetja stalno zaveda, da bo njegovo mesto zagotovlje no samo, ako se podjetje izkaže za dobičkanosno, potem ne bo morda skušal šte diti tam, kjer štednja vodi do neuspeha, kot se je na moji poti po Jugoslaviji po kazalo dvakrat: najprej z JATovim poletom iz Zagreba v Dubrovnik, - reci Tito grad, - in nato v Hotelu Palace v Ohridu.

In morda so besede, ki jih je izrekel natakari v malem hotelu v Makedoniji, ko smo se jezili nad slabo postrežbo in smo mu povedali, da bi bili kje drugje v Ev ropi že dvakrat postreženi, morda najmodrejšie in premisleka vredno za oblasti: "Že, že, ampak tam so hoteli osebna lastnina, pri nas pa gospodarja ni!"

ŠVICA IN KOROŠKA

V Švici živi poleg Nemcev, Francozov in Lahov še en narod: Reto-Romani. Komaj 60.000 jih je, gotovo manjkakor koroških Slovencev. A ostali trije švi carski narodi so jim rekli: tudi vi se morate svoj materinski jezik v šoli učiti! In se ga učijo. In pravtako bi moralo biti tudi na Koroškem glede Slovencev.

Vsi narodi na svetu smatrajo za svojo dolžnost, da se v šolah učijo svoj ma terinski jezik. In to je tudi npravstvena dolžnost! Le na Koroškem je drugače, - tu morajo otroka šele prijaviti k pouku slovenščine. To je gorostasnost, ki ji ni para na celem svetu. In starši lahko tudi otroka odjavijo od pouka slovenske ma terinščine. In kaj takega spet ne najdete kje drugje na svetu. Otrok pa, ki ni pri javljen k pouku slovenske materinščine, se mora potem učiti tudi verouk v tu jem, nemškem jeziku. Nekdaj je vedno veljalo, da je treba veronauk poučevati v materinščini.

Pravijo: pravica staršev. Zakaj pa ni pravice staršev pri drugih šolskih pred metih? Zakaj starši ne morejo odjaviti otrok od drugih šolskih predmetov?

Najprej so ljudi ščuvali po časopisju in od osebe do osebe ter po zborovanjih, češ da je to "Sprachen - zwang", prisiljenje, da se otroci učijo v šoli tudi slo venski. Toda zakaj potem starše odn. otroke ne vprašajo, če se hočejo učiti tu di nemško? Zakaj poznajo samo pri slovenščini to prisiljenje?

Zakaj ne govorijo o "Schul - zwang", "Steuer - zwang", "Militaer - zwang" in podobno? Saj je vse to tudi prisiljeno, da morajo otroci hoditi v šolo, da morajo ljudje plačevati davke, da morajo fantje k vojakom. Zakaj samo tu tako posilje nje, ko gre za slovenski jezik in slovenskega otroka?

Na Koroškem se često čuje, da šola preveč zahteva od otrok. Najprej se dijo otroci po štiri ali pet ur na dan v šoli; če je v tednu poleg nedelje še en šo le prost dan, pa še več. Potem pa imajo še vsak dan domače naloge. Če je otrok prijavljen k pouku slovenščine, mora pa v višjih razredih sedeti v šoli še d v e u r i več. Potem ni čudno, če se otrok tega brani, saj je s poukom že itak pre obremenjen. Biti bi moralo: manj pouka, a slovenščino je treba poučevati.

Drugi razlogi so pa ničevi. Tako: če se slovensko ne boš učil, se boš pa drugih predmetov, zlasti nemščine, boljše učil. Ali: če se boste slovensko uči li, bo pa Tito prišel. In Tito je v tem primeru samo konkreten izraz za slovan sko državo, to je Jugoslavijo. Ali pa: slovensko že itak od doma znaš, kaj se je potem še treba učiti slovenskega jezika! In vendar to ne velja za nemškega otro ka, ki tudi nemško že zna doma... In tako dalje.

Posledice teh odjav od pouka slovenščine so pa porazne. Otroci ne znajo več slovenskega brati!

Koroški Slovenec

Portret ene generacije

ZEDINJENJE Z ANEKSIJO

Dr. Pavlova ("Diplomatska igra za Jugoslavijo v času svetovne vojne", stran 97/98) pripisuje veliko zaslugi za neuspeh cesarja Karla Italiji, ki ni hotela slišati o separatnem miru z Avstrijo, če ne dobi prej Trsta in ostalih ozemlj, omenjenih v Londonskem paktu. Pri drugih državah Antante pa Karlu ni pomagalo niti to, da je slednjič sprejel pogoj obnovitve Srbije z izhodom na morje, če bi le Srbija razpustila - Narodno Odbrano! Takšen strah je imel pred eno samo malo državo in eno samo organizacijo v njej!

Tu naletimo na še en zgodovinski "absurd": nesrečni Londonski pakt je s svojim zapletenim okoljem preprečil drugo, morda še usodnejšo nesrečo - ohranitev Avstro-Ogrske na prizadevanje njenih nasprotnikov samih. Francija in Anglija sta si namreč v tem času zelo želeli, da bi neka "reformirana" Avstro-Ogrska po vojni služila kot nekaj protiutež Nemčiji.

Dr. J. Horvat piše o tem v svoji knjigi "Politična zgodovina Hrvatske" str. 472. tako-le: "Vojni cilj Antante je bil zrušenje Nemčije, ne pa habsburške monarhije. Še leta 1918 so najvišji zavezniški predstavniki kot Lloyd George in Poincaré odklanjali vsako misel na razkosanje Avstro-Ogrske, ker bi po njihovih računih zlom Avstrije imel za logično posledico priključitev avstrijskih Nemcev Reichu, ki bi s tem, četudi poražen, dosegel zedinjenje nemštva."

Visoki avstrijski vojaški krogi na čelu z baronom Arzom, Hötendorfovim naslednikom, pa tudi po tem neuspehu niso opustili svojih aneksionističnih stremeljenj. Izvršili so še dva poskusa. Za zahtevo po aneksiji Srbije so skušali pridobiti gotove jugoslovanske poslance na dunajskem cesarskem svetu (ki naj bi se sestal koncem maja 1917); drugi načrt pa je vseboval akcijo generalov, ki so upravljali Bosno in okupirano Srbijo in Črno goro.

Pri prvem poizkusu naj bi posredovalo društvo "Österreichische Politische Gesellschaft" v zvezi z redakcijo časopisa "Danzers Armee-Zeitung", katerega člani so bili poslanci avstrijske zgornje zbornice in cesarskega sveta, visoki državni uradniki, univerzitetni profesorji in drugi ugledni javni delavci. To društvo se je odločilo sklicati široko javno sejo, katere naj bi se udeležilo tudi večje število jugoslovanskih osebnosti in katera naj bi objavila posebno resolucijo, da bi "zedinjenje Jugoslovancev pod žezlom habsburške monarhije tudi (!) moglo izpolniti upravičene narodne želje vseh (!) Jugoslovancev." Dr. Pavlova ta poizkus v svoji že omenjeni knjigi na strani 99 karakterizira tako-le: "To je bil poizkus doseči zahtevo za zedinjenje "od zgoraj", iz naroda; to je zahtevo po zedinjenju vseh Jugoslovancev, kar pomeni tudi aneksijo Srbije."

POSEG SLOVENCEV V TE NAČRTE

To akcijo je seveda bilo potrebno skrbno pripraviti. Na nasvet poveljnika "Kriegspress-Quartier-ja" (oddelek vojnega ministrstva za tisk), polkovnika Eisnerja-Bubne, je Karl Danzer, urednik omenjenega časopisa in rezervni častnik, obiskal Slovence dr. Kavčiča, ki je bil zaposlen v tem oddelku. Danzer seveda ni niti slutil, da je bil dr. Kavčič član tajne jugoslovanske Mafije na Dunaju, ki jo je tam organiziral voditelj slovenskih naprednjakov dr. Gregor Žerjav. Ta je po Karlovi amnestiji živel na Dunaju, kjer je postal tajnik kluba jugoslovanskih poslancev v cesarskem svetu, potem ko je bilo objavljeno, da se bo ta svet sestal na zasedanje. Okrog sebe je zbral skupino naprednih Slovencev in nekaj Hrvatov ter vzdrževal zveze na eni strani z naprednjaki in generacijo 1895, na drugi strani pa tudi s češko Mafijo.

Kavčič je svojo podtalno službo v okviru te mafije vršil silno previdno, da ne bi izgubil zaupanja svojih predpostavljanih v "Kriegspress-Quartier-ju". Pri tem je bil tako uspešen, da je bil za Veliko noč 1917 poslan v Zagreb, kjer naj bi nabral material, ki naj bi kompromitiral Hrvatsko-srbsko koalicijo. Kavčič takega materiala ni nabral, pač pa je predložil dokaze, da so na Hrvatskem dejansko diskreditirani Frankovci in njihovi zavezniki ter da zato na nje ni računati v kaki politični akciji. Tudi to svoje poročilo je pripravil s tako spretnostjo, da ni izgubil zaupanja svojih predpostavljanih, čeprav so seveda bili zelo razočarani nad njegovim "neuspehom". Računali so na tak "dokazni material", ki naj bi bil uporabljen v širokem napadu na "veleizdajavce" iz krogov HSK in generacije 1895. To akcijo pa so v tistem času pripravljale številne komisije, ki so se predvsem posluževale ponarejenih dokumentov, "odkritih" v okupiranem Beogradu.

Danzer je Kavčiču svetoval, da za akcijo "Avstrijskega političnega društva" pridobi dr. Kreka, za katerega je bilo

znano, da ima v Slovenski Ljudski Stranki več vpliva kot dr. Šuštersič. Kavčič pa naj bi Kreku tudi sporočil, da se tudi on (Krek) nahaja na seznamu "veleizdajavcev", da pa proti njemu ne bodo podvzeti nikaki koraki, če pristane na akcijo "Društva". Kavčič je Kreka informiral o ozadju in namenu vse te akcije, Krek pa se je odločil, da jo bo preprečil brez ozira na nevarnost, ki mu je v tem slučaju pretila kot veleizdajavcu. Poskrbel je, da je večina povabljenih Jugoslovancev udeležbo odklonila, tisti pa, ki so prišli - Krek sam, dalje dr. Korošec, dr. Kovačević, baron Ozegović, prof. dr. Pazman, dr. Premužić, dr. Šafar in Stjepan Zagorac - pa niso dali nikake izjave v korist aneksije Srbije, niti proti Srbom, temveč so predložili, naj bi se:

slovenski in hrvatski narod brez odlaganja zedinila v eno samostojno državno telo pod žezlom habsburške monarhije ("figov list" je bil torej še vedno potreben); in

uvvedlo izenačenje med kraljevino Hrvatsko in Ogrsko. (To je bil nov udarec dualizmu s strani avstro-ogrskih Jugoslovancev, čeprav je HSK začasno še morala voditi dualistično politiko. Govoriti o zedinjenju s Srbijo brez Habsburžanov pa je bilo takrat še nemogoče - čas še ni dozorel.)

Inicijatorji tega sestanka so bili nadvse razočarani z njegovim izidom, niso pa ga mogli preprečiti. Tajna Žerjav-Kavčičeva akcija proti njim je popolnoma uspela ter s tem preprečila načrt vojaških krogov, da "iz naroda" dobe po ziv za aneksijo Srbije, kar bi nato na mirovnih pogajanjih predložili Antanti kot "glas naroda".

Vkoliko je pri tej protiakciji sodelovala tudi HSK neposredno, manjkajo točni podatki. Da pa je igrala neko gotovo vlogo, je razvidno iz pisma generala Sarkotića ministrskemu predsedniku Wekerlu, Tiszinem nasledniku, Sarkotić mu piše, da se bodo pri njem oglasili delegati HSK grof Kulmer, Dušan Popović in Svetozar Pribičević, opozarja pa Wekerla, naj bo nadvse previden, ker ti ljudje "navidez zasledujejo hrvatske, v resnici pa srbske cilje, predvsem pa še prebrisani Popović. Trenutno se drže oportunistične taktike, toda samo dokler se ne pokaže ugodna prilika za preobrat; v tem je velika nevarnost HSK, ki bo položaj, za nas neugoden, izkoristila na škodo monarhije."

Sarkotić nato še enkrat priporoča, da se ponovno preuči vprašanje postavitve za hrvatskega bana enega od generalov, ki bi imel dostojanstvo in oblast kraljevega komisarja. Ta svoj predlog Sarkotić podpira z navedbo, da se tako pri Srbih kot pri Hrvatih v monarhiji opaža prikrita "veleizdaja", pri Hrvatih vsaj med 60 odstotki prebivalstva, v Dalmaciji pri vsem katoliškem delu prebivalstva, Slovenci pa so postali "iredentisti".

NEUSPEH GENERALOV

Drugi pokušaj pa je bil sestanek vojnih guvernerjev Srbije in Črne gore, generala Rhemena, grofa Clam-Martinica in pokrajinskega šefa za Bosno in Hercegovino, generala Sarkotića. Sestanek se je vršil 13. in 14. maja 1917 v Sarajevu in so mu prisostvovali tudi štirje predstavniki Glavnega stana. Vsi prisotni so se izrazili za aneksijo Srbije in Črne gore ter izrazili soglasno mnenje, da je treba jugoslovansko vprašanje rešiti čimprej, ker si Antanta prizadeva, da med temi narodi zaneti upor. Pri praktični strani rešitve tega vprašanja pa niso dosegli sporazuma ter so zato predložili, naj bi se na Dunaju pod cesarjevim predsedstvom in v navzočnosti zunanjega ministra, madjarskega predsednika in hrvatskega bana sklical nov sestanek. Do te širše konference pa ni prišlo, ker je medtem Madjarska zahtevala priključitev Bosne kot "corpus separatum", zaradi česar je bil Sarkotić pozvan v avdijenco k cesarju ter o tem razgovarjal tudi z obema ministrskima predsednikoma, vendar brezuspešno. Te razmere je zelo spretno opisala dr. Pavlova, ki pravi na strani 149: "Monarhija je bila v tem času podobna razbiti ladji, na kateri se brodolomci prepirajo za poslednji rešilni čoln."

V tem času je propadlo tudi poslednje upanje Centralnih sil, ki so pričakovale, da se bodo iz Rusije po oktobrski revoluciji vrnile stotine nemških in avstrijskih vojnih ujetnikov. To pa je preprečila Čehoslovaška legija, ki je v Sibiriji zasedla železniška križišča in s tem preprečila pojačanje nemške armade v Franciji, pa tudi avstrijske, ki je v tem času že pričela razpadati v Italiji. S tem svojim delovanjem so čehoslovaški legijonarji olajšali zmago Antante in pripomogli k razpadu Avstro-Ogrske.

Akcija za preganjanje HSK se je pričela s pismom Vrhovnega poveljnika na srbski fronti z dne 9. septembra 1915. To pismo vsebuje pritožbo čez sodstvo in vlado v Hrvatski, navajajoč, da je bilo kljub 1751 obtožbam veleizdaje, "samo" 900 ljudi obsojenih in da leži na državnem tožilstvu še 3.000 prijav, ne da bi se pričel sodni postopek. Jedro tega obtoževalnega materiala naj bi tvorili "dokazi", ki jih je imel dr. Košutić, da so mnogi poslanci HSK, med njimi Svetozar in Valerijan Pribičević, Vilder, Šurmin, Popović in Budisavljević, krivi veleizdaje, ker so bili aktivni člani beograjske Narodne Odbrane in srbskega sokolskega društva "Dušan Silni", ki sta tvorila jedro srbske vojske. Dalje pravi pritožba: Ko je dr. Košutić zahteval, da državno tožilstvo uvede preiskavo proti tem osebam, je državni tožilec izjavil, da do tega ne bo prišlo, ker je potrebno "HSK ohraniti za bodočo politiko", Košutić sam pa je bil premeščen na sodišče v Mitrovico.

(Dalje sledi.)

Od meseca do meseca:

Konec oktobra so bile v Sloveniji in na Hrvaškem velike poplave. Po štirinajst dnevem neprekinjenem deževju so močno narasle vse slovenske reke. Do poplav je prišlo vzdolž Save od Krškega navzdol, ob reki Krki na Dolenjskem, v Celju je Savinja poplavlila industrijski del mesta Gaberje, medtem ko je Mura odplavila most pri Veržetu. Ljudskih žrtev ni bilo, pač pa velika gospodarska škoda. Precej škode je bilo tudi na Koprskem in v Istri. Mnogo hujše je bilo v Zagrebu. Sava je prebila vse nasipe in v novem delu mesta je bilo do tri metre vode po ulicah. Evakuirali so okrog 50.000 ljudi, medtem ko jih je bilo okrog 150.000 odrezanih od drugih delov mesta. Ker je voda vdrla skozi kanalizacijo v kleti in drugod, ni bilo pitne vode. Par dni so bili tudi brez elektrike. Pri Jankomirskem mostu je voda odnesla precejšen del avtoceste Zagreb-Ljubljana. Kakih 10.000 stanovanj je bilo poškodovanih ali uničenih. Smrtnih žrtev je bilo 17, a 65 ljudi je bilo zaradi poškodb prepeljanih v bolnice. Celotna škoda znaša po prvih cenitvah 200 milijard dinarjev. Za brezdomce nameravajo postaviti montažne hiše v okolici Zagreba. Precej pomoči je prispelo iz tujine in med prvimi so bili spet Amerikanci. Objavili so, da je tudi papež poslal 5.000 dolarjev.

OBLETNICA OSVOBODITVE BEOGRADA: 19. oktobra je treščilo v Avalo pri Beogradu sovjetsko letalo, ki je pripeljalo sedem člansko vojaško delegacijo na proslavo. Vsi člani delegacije, med njimi maršal Birjuzov, šef generalnega štaba, in pet sovjetskih generalov ter vsi člani posadke so se ubili. Vzrok nesreče še ni znan. Tik pred nesrečo je beograjsko letališče naročilo letalu, naj preleti Avalo na višini 1.100 metrov. Kmalu za tem je letalo pri višini 400 metrov zadelo pobočje Avale, ki je bila zavita v meglo. Vse prireditve v zvezi s proslavo so bile potem odpovedane. V Jugoslavijo pa je prispela druga sovjetska vojaška delegacija.

PROTIDRŽAVNI ELEMENTI: Vojaško sodišče v Zagrebu je obsodilo "zaradi vohunstva v korist neke tuje obveščevalne službe" Žarka Žbogarja, gostilničarja iz Pirana, na 7 let; njegovo ženo Vando Žbogar na eno leto in pol; in Metodija Spasova, natakara v Kočanih v Makedoniji, na tri leta in pol strogega zapora.

Zagrebsko okrožno sodišče je tudi obsodilo "zaradi propagande proti ustavnemu redu in državi" devet hrvatskih študentov na od pet let do sedem mesecev ječe.

V Zagrebu je umrl 12. septembra inž. Avgust Košutič, podpredsednik Hrvatske seljačke stranke. Imel je 71 let.

SODELOVANJA Z AMERIKO: Senator Fulbright je 9. novembra v Beogradu podpisal kulturno pogodbo z Jugoslavijo, na podlagi katere bodo ustanovili skupen odbor, ki bo uravnaval izmenjavo študentov in profesorjev med obema državama ter podeljevanje stipendij. Jugosla-

vija je prva komunistična država, s katero so ZDA sklenile tako pogodbo. Senator Fulbright je med drugim govoril tudi študentom na beograjski univerzi o meddržavnem sodelovanju in odgovarjal na njihova vprašanja.

29. oktobra pa sta bila v Beogradu podpisana dva sporazuma, po katerih bodo ZDA dobavile Jugoslaviji v okviru programa "hrana za mir" (z drugimi besedami: hrana za lačne v socialističnem raji) živila v vrednosti 40,5 milijonov dolarjev. Po prvem sporazumu bodo ZDA dobavile 350.000 ton pšenice in 12.000 ton loja v vrednosti 29,1 milijona dolarjev, kar bo Jugoslavija odplačala v 17 letih - v dolarjih. Po drugem sporazumu pa bodo ZDA dobavile 150.000 ton pšenice v vrednosti 11,4 milijonov dolarjev, katere bo Jugoslavija morala odplačati v treh letih - enako v dolarjih. Pred kratkim je namreč ameriški kongres odrekel Jugoslaviji in Poljski pravico, da še nadalje kupujeta ameriške poljedeljske viške v svoji valu ti.

OLIMPIJSKE MEDALJE: Na letošnji olimpijadi v Tokiu so Jugoslovani dosegli 2 zlati, 1 srebrno in 2 bronasti medalji, in to: Miroslav Cerar zlato medaljo na konju z ročaji; Borivoje Simić zlato medaljo v rokoborbi; srebrno medaljo v vaterpolu; Miroslav Cerar bronasto medaljo na drogu; Branko Martinović bronasto medaljo v rokoborbi. Poleg tega je veslaški osmerek zasedel četrto mesto, Draga Stamejčić peto mesto v peterboju, Stevan Horvat peto mesto v rokoborbi, Olga Gere šesto mesto v skoku v višino, Miroslav Cerar šesto mesto na bradlji in "up" Jugoslavije - nogometna reprezentanca, ki je "branila" svojo zlato medaljo - šesto mesto. Dodati je treba, da medtem ko je Italija umaknila svojo nogometno reprezentanco zaradi obtožb, da vključuje profesionalce, ni nihče protestiral proti jugoslovanski reprezentanci čeprav je bila sestavljena od samih profesionalcev, ki so se po vrhu vsega še slabo izkazali. Sedaj se vrši doma precej žolčen "post mortem" ne le glede rezultatov, ampak tudi zaradi dejstva, da je šlo v Tokio skoro več "organizatorjev" kot pa atletov - na stroške "skupnosti"...

LITERATURA: Mariborski študenti so obnovili svoj štirinajstdnevnik KATEDRA in prva številka izide 25. t. m. (Glej KT 305, Kultura in Omika) KATEDRA bo izhajala zaenkrat v 5.000 izvodih. Trdijo, da bo 35 Kate-drinih sodelavcev še nadalje sodelovalo z ljubljansko TRIBUNO,

Zgodovina jugoslovanskih književnosti bo pripravljena za tisk predvidoma leta 1966. Obsegala bo okrog 3.000 strani in pri njeni sestavi sodeluje okrog 50 znanstvenikov. Izšla bo v srbohrvaščini, slovenščini in makedonščini. Zanj se baje zanimajo tudi v tujini.

KRŠČANSKA POMOČ: Papež Pavel je daroval dva milijona dinarjev za obnovo pravoslavne cerkve v Banja luki, ki so jo 1941 leta porušili ustasi. Srbski in hrvatski ekstremisti v emigraciji se nad to pomočjo škandalizirajo.

IVAN STANIČ

KULTURA IN OMIKA

Izredni kongres zveze književnikov Jugoslavije bo v Beogradu novembra 1965. Na njem bodo sprejeli spremembe statuta zveze, a upajo da bodo imeli priliko tudi za debato. Ena izmed tem naj bi bila "Nacionalne kulture in jugoslovanska integracija", toda predlog morajo odobriti še republiška društva književnikov.

O novem statutu so govorili tudi na plenumu društva slovenskih književnikov oktobra meseca. Slovenski avtorji menijo, da bi morala biti republiška oziroma nacionalna društva čimbolj avtonomna. Predlog v tem smislu so formulirali na titograjskem kongresu slovenski člani komisije za spremembo statuta Matej Bor, Drago Šega in Jože Šmit. (Toliko v dopolnilo poročila o kongresu v okt. št. KT.) Na plenumu so govorili precej tudi o reviji društva, ki zaenkrat nima svojega književnega glasila.

KNJIŽNI TRG: Zveza slepih Slovenije izdaja Zvočni časopis. Druga številka je izšla v nakladi 15 magnetofonskih trakov in poslušanje traja šest ur.

Cankarjeva založba bo začela izdajati novo knjižno zbirko "100 romanov". V nji bo v desetih letih izšlo sto najpomembnejših del svetovne književnosti. Cena posamezne knjige bo za naročnike samo 600 din, kar nekatere ne morejo verjeti, ker stane danes vsaka kvalitetna izdaja najmanj 2.000 dinarjev.

Ista založba je izdala "Stoletja slovenske glasbe" dr. Dragotina Cvetka. Obsega 808 strani in zajema razvoj slovenske glasbe od njenih začetkov do danes.

Izšel je slovensko-srbskohrvatski slovar v založbi beograjske Prosvete in DŽS. Avtorji so profesorji dr. Stanko Škerlj, dr. Radomir Aleksić in dr. Vido Latković. Ima tisoč tristo strani in njegov glavni namen je omogočiti razumevanje slovenščine med Hrvati in Srbi.

ŠOLA IN VZGOJA: V ljubljanske dijaške domove je bil letos takšen naval, da so morale uprave 13 domov odkloniti prošnje za sprejem 861 dijakom in 237 dijakinj, čeprav so natrpali domove čez vse normalne mere. Če se odštejejo tisti, ki so prosili hkrati v dva doma, še vedno ostane okoli 700 dijakov in dijakinj, ki niso bili sprejeti, kar je približno enako eni petini gojencev v omenjenih 13 dijaških domovih.

Zaradi premajhnih internatov je tako ostalo nepreskrbljenih 700 učencev srednjih strokovnih šol, to je tistih, ki jih v gospodarstvu največ manjka. DELO pravi, da so ti mladi ljudje prepuščeni sami sebi, so brez potrebnega strokovnega nadzorstva in večinoma tudi brez vsakršnih pogojev za učenje.

V Zagrebu so ustanovili stalno konferenco skupnosti

gimnazij Jugoslavije. Zasedanja bodo izmenoma v glavnih mestih republik. V Jugoslaviji je več kot 400 gimnazij, od tega okrog 100 na Hrvaškem in 24 v Sloveniji.

Pri Sv. Ivanu v Trstu so dogradili novo poslopje za višje slovenske šole, kjer bo prostora za znanstveni licej, klasični licej in trgovsko akademijo.

OBLETNICE IN SPOMENIKI: Med vidnejše akcije spomeniško-varstvene službe v Sloveniji v letošnjem letu sodijo konservatorski posegi na razvalinah nekdanje kartuzije blizu Žič pri Slovenskih Konjicah, Žičkem samostanu. To je bila prva kartuzija ne samo na slovenskih tleh ampak v vsej srednji Evropi.

Pesnik in dramatik Cvetko Golar, ki živi v Ljutomeru, je proslavil 85. letnico svojega rojstva.

Ob 600-letnici Novega mesta so odprli novo zgrajeno "Dolenjsko galerijo", v kateri je urejena stalna razstava dolenjskih slikarjev iz 19. in 20. stoletja. Galerijo so zgradili po načrtih arhitekta Franceta Filipčiča. Poleg razstavnega prostora v Galeriji bodo za občasne razstave uporabili tudi nekdanji samostan v Kostanjevici.

STIKI S TUJINO: Komisija za kulturne stike s tujino bo naslednje leto podelila 160 stipendij za enoletno specializacijo v tujini. Stipendije bodo med ostalimi tudi za sledeče države: Iran, Irak, Sudan, Tunizijo in Egipt. Komisija bo podelila tudi 220 stipendij za pedagoške, ki poučujejo tuje jezike na šolah. Te stipendije bodo verjetno za krajšo dobo za časa letnih počitnic.

Skupina slovenskih književnikov - prof. Filip Kumbato vič, dr. Franjo Smerdu, Lojze Krakar in Kajetan Kovič - je priredila literarne večere v Dortmundu, Leverkusenu, Düsseldorfu in Frankfurtu v Zahodni Nemčiji. Turnejo so organizirale tamkajšnje ljudske univerze s posredovanjem dr. Vladimirja Bonača in dr. Antona Slodnjaka, ki je profesor na univerzi v Frankfurtu. Na teh večerih so brali pesmi kakih 17 slovenskih pesnikov prevedenih v nemščino. V Zahodni Nemčiji pripravljajo tudi izid antologije slovenske lirike v nemščini.

Na oktobrskem filmskem festivalu v San Franciscu so prikazali slovenski film "Samorastniki" (produkcija Triglav Filma). Povabili so tudi njegove glavne igralce, da pridejo na festival, a ni prišel nihče zaradi šibkih financ.

Založniška hiša McGraw Hill iz New Yorka je izdala knjigo o lepotah Jugoslavije in njeni zgodovini.

NEUMETNO SAMOUPRAVLJANJE - v Zagrebu:

Kam je pripeljalo Hrvaško narodno gledališče v Zagrebu delavsko samoupravljanje, je razvidno iz dejstva, da so pred kratkim podali ostavko direktor opere in vodja baleta, za njima direktor drame in intendant, na koncu pa še celoten upravni odbor. Vzroka sta ista kot marsikje drugje: vodstveni kader zavisi od milosti kolektiva in nima potrebne avtoritete, ter preprija okrog delitve dohodka. Vsak zahteva več, nihče pa noče sprejeti manj brez ozira na vlogo in s tem na "učinek". SPECTATOR

